

Онуфрієва Л. А.*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та практичної психології
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка***Чайковська О. М.***кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної психології
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка***ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ РЕГУЛЯТОРИ КОМУНІКАТИВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ****INDIVIDUAL AND PSYCHOLOGICAL REGULATORS OF COMMUNICATIVE
ACTIVITY OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIONOMIC PROFESSIONS**

У статті розкрито індивідуально-психологічні особливості комунікативної діяльності майбутніх фахівців соціономічних професій, проаналізовано сучасні погляди вчених на проблему. Здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми комунікативної діяльності особистості та виокремлено підходи до її вивчення.

На основі аналізу теоретичних джерел виявлено, що метою комунікаційного процесу у роботі майбутніх фахівців соціономічних професій є обмін інформацією для виявлення і вирішення проблем, сприяння створенню стратегій діяльності, спрямованих на поліпшення якості людського життя. З'ясовано, що комунікативна діяльність – це складна психологічна категорія, що включає предмет цієї діяльності, потребу, відповідні мотиви, передбачає здійснення комунікативних дій та операцій, використання адекватних комунікативній ситуації методів та засобів.

Діагностичним інструментарієм дослідження особливостей комунікативної діяльності майбутніх фахівців соціономічної сфери слугують такі методи теоретичного та емпіричного дослідження: теоретичні методи (аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення) дали можливість науково-теоретичного обґрунтування отриманих нами даних; емпіричні методи: спостереження, методики: тест комунікативних вмінь (Л. Міхельсон), тест комунікативного контролю (М. Снайдер), методика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях (І. Ладанов, В. Уразаєва), методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів (В. Бойко), тест опитувальник (локус контролю) (Д. Роттер).

Охарактеризовано психологічні особливості, індивідуальні та групові регулятори комунікативної діяльності особистості. Емпірично досліджено та виокремлено основні індивідуально-психологічні регулятори комунікативної діяльності майбутніх фахівців соціономічних професій: високий рівень комунікативного контролю, інтернальний локус контролю, орієнтації на прийняття і розуміння партнера, орієнтації на досягнення компромісу, вміння керувати емоціями, домінування позитивних емоцій та бажання зближатись з людьми на емоційній основі.

Ключові слова: індивідуально-психологічні регулятори, спілкування, особистість, розвиток, майбутні фахівці, соціономічні професії, комунікативна діяльність, комунікативний контроль, емоції, міжособистісна комунікація.

The individual and psychological features of the communicative activity of future specialists in socionomic professions are revealed, and scientists' modern views on the problem are analyzed in the article. The theoretical and methodological analysis of the problem on the communicative activity of a personality is carried out and the approaches to its study are singled out.

Based on the analysis of theoretical sources, it was found that the purpose of the communication process in the work of future specialists of socionomic professions is the exchange of information to identify and solve problems, the promotion of the creation of activity strategies aimed at improving the quality of human life. The communicative activity is found to be a complex psychological category, which includes the subject of this activity, need, relevant motives, involves the implementation of communicative actions and operations, the use of methods and means adequate to the communicative situation.

The following methods of theoretical and empirical research serve as a diagnostic means for researching the peculiarities of the communicative activity of future specialists in the socionomic sphere: theoretical methods (analysis, comparison, systematization, generalization) made it possible to substantiate the data we received in the scientific and theoretical way; empirical methods: observations, methods: the test of communicative skills (L. Michelson), the test of communicative control (M. Snyder), the method of motivational orientations in interpersonal communications (I. Ladanov, V. Urazaeva), the method of diagnosing "obstacles" in establishing emotional contacts (V. Boiko), questionnaire test (locus of control) (D. Rotter).

Psychological features, individual and group regulators of the communicative activity of a personality are characterized. The basic individual and psychological regulators influencing the process of communicative activity of future specialists in socionomic professions are studied and singled out empirically: the high level of communicative control, the internal locus of personal control, orientation towards acceptance and understanding of a partner, orientation towards reaching a compromise, the ability to manage emotions, the dominance of positive emotions and the desire to get close to people on an emotional basis.

Key words: individual and psychological regulators, communication, personality, development, future specialists, socionomic professions, communicative activity, communicative control, emotions, interpersonal communication.

Вступ. Потреба у поглибленому вивченні проблем спілкування, яка відіграє особливу роль в освітньому процесі та життєдіяльності людини, зумовлена реальними сьогодення, оскільки повсякчас спонукає особистість до розв'язання комунікативних проблем. Дослідження комунікативної діяльності сприятиме розв'язанню одного із нагальних завдань сучасної освіти: становлення і розвитку всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця, вияву її інтелектуальних та креативних здібностей, вихованню комунікативних компетентностей у членів суспільства.

Саме тому перед вищою освітою постає завдання підготовки компетентних, конкурентоспроможних фахівців, здатних адаптуватися до змінних соціально-економічних умов, орієнтуватися в потоках інформації, готових до подальшого безперервного професійного саморозвитку та самореалізації фахівців, здатних задовольняти постійно мінливі вимоги ринкового середовища в умовах євроінтеграції, адекватно реагувати і пристосовуватися до складних умов сучасного соціуму.

Комунікативна діяльність є основою діяльності майбутніх фахівців, зокрема соціономічних професій. Метою комунікативного процесу у роботі майбутніх фахівців соціономічних професій є обмін інформацією для виявлення і вирішення проблем, сприяння створенню стратегій діяльності, спрямованих на поліпшення якості людського життя. Важливість теоретичного та практичного опрацювання проблеми зумовили необхідність вивчення індивідуально-психологічних особливостей комунікативної діяльності майбутніх фахівців соціономічних професій.

Чимало відомих учених приділяли особливу увагу проблемі розвитку комунікативних навичок: Н. Бутенко [1], Н. Гончарук, Л. Онуфрієва [3], О. Корніяк [5], Л. Орбан-Лембрик [7] та ін. Низка досліджень присвячена проблемі комунікативних умінь майбутніх фахівців. Зокрема, вони стосуються: різноманітних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери [8; 9], комунікативних потреб у структурі процесу спілкування, психологічних засад формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців соціономічних професій [3] та ін.

Сучасні вітчизняні дослідники Н. Гончарук та Л. Онуфрієва переконують, що психоперцептивний рівень побудови комунікативних дій є початковим етапом комунікативної взаємодії, який представлено соціальною перцепцією як здатністю сприймати, розуміти та формувати враження про інших людей [3].

Л. Руденко зазначає, що комунікативна культура фахівця – це складне утворення особистості як суб'єкта професійної діяльності, яке включає гуманістичне мотиваційно-ціннісне ставлення до комунікативних процесів, дозволяє реалізувати власний професійно особистісний потенціал у інформаційно-комунікативній діяльності та є одночасно засобом і результатом духовного зростання професіонала [9].

Н. Гончарук у межах дослідження комунікації виокремила два компоненти: комунікативну пове-

дінку як активність соціального характеру, спрямовану на взаємодію між окремими особами та комунікативну діяльність як соціально-мовленнєву активність, яка має самостійний сенс і мету [2].

Згідно Г. Дегтярової та Л. Руденко, формування комунікативної компетентності передбачає: розвиток міжособистісних стосунків у професійній сфері; опанування технологій конструктивного діалогу; вміння говорити і слухати, встановлювати зворотний зв'язок у процесі спілкування, підлаштовуватися до партнера з допомогою невербальної комунікації; вироблення навичок тримати в полі зору декілька справ, швидкої реакції, адаптації й уміння переключатися [4].

О. Лосієвська розглядає позитивний та негативний вплив конфлікту на навчальну діяльність, специфіку розвитку індивідуально-сислової сфери, вплив розвитку комунікативних навичок на створення безпечного конструктивного середовища у закладі вищої освіти [6].

А. Улунова вважає, що культура професійного спілкування є «інваріантом професійної психологічної культури» і «являє собою комплексне динамічне психологічне утворення, що визначає здатність до ефективного спілкування в контексті професійної діяльності фахівця як умови його професійного розвитку та самореалізації» [10, с. 77–78].

На думку сучасної вітчизняної дослідниці О. Корніяк, вдосконалення комунікативної взаємодії слід здійснювати через цілеспрямований розвиток структурних компонентів комунікації за умови залучення комунікативної мотивації, спрямованої на формування потреби та позитивного ставлення до інших [5].

Отже, комунікативна діяльність – це складна психологічна категорія, що включає предмет цієї діяльності, потребу, відповідні мотиви, передбачає здійснення комунікативних дій та операцій, використання адекватних комунікативній ситуації методів і засобів.

Проте, не дивлячись на велику кількість теоретичних та емпіричних досліджень, певні особливості комунікативної діяльності студентів соціономічних професій потребують подальшого дослідження та уточнення.

Мета дослідження полягає у емпіричному вивченні індивідуально-психологічних регуляторів комунікативної діяльності майбутніх фахівців соціономічних професій.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження індивідуально-психологічних регуляторів комунікативної діяльності здобувачів вищої освіти було використано такі методики: тест комунікативних вмінь (Л. Міхельсон), тест комунікативного контролю (М. Снайдер), методика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях (І. Ладанов, В. Уразаєва), методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів (В. Бойко), тест опитувальник (локус контролю) (Д. Роттер).

Дослідження проводилось на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені

Івана Огієнка. Вибірку дослідження склали 60 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи.

Емпіричне дослідження індивідуально-психологічних особливостей комунікативної діяльності здійснювалось у три етапи. На першому етапі нами було підібрано та апробовано психодіагностичний інструментарій для дослідження. Другий етап полягав у проведенні емпіричного дослідження на вибірці здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Третій етап передбачав використання математичних та статистичних методів з метою обробки отриманих результатів, інтерпретацію отриманих даних.

Отже, методологічне забезпечення дослідження особливостей комунікативної діяльності здобувачів вищої освіти передбачає використання низки методик, які реалізувалися поетапно.

Дослідивши рівень комунікативного контролю за допомогою методики «Діагностика комунікативного контролю (М. Снайдер)», нами отримано такі результати (рис. 1):

Рис. 1. Відсотковий розподіл значень рівня комунікативного контролю

Високий рівень комунікативного контролю виявлено у 20% досліджуваних; середній рівень комунікативного контролю характерний для 60% досліджуваних; низький рівень – для 20%.

Наступним етапом констатувального дослідження є визначення мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях. Для цього використовували методику «Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях» (І. Лада-нов, В. Уразаєва).

Дослідивши основні комунікативні орієнтації та їх гармонійність у процесі спілкування, нами отримано такі результати (рис. 2). За шкалою «Орієнтація на прийняття партнера» високий рівень властивий 45% досліджуваним. Для цієї категорії характерна установка на партнера, самоцінність, що реалізується в спрямованості на співробітництво, рівноправні партнерські відносини, орієнтація на спільні рішення.

Середній рівень виявлено у 55% досліджуваних. Для них характерними є розуміння партнерів, врахування їх думок, проте більшою мірою характерне відстоювання власних інтересів та поглядів. Вони легко вступають у комунікації, стараються уникати конфліктних ситуацій.

Низький рівень орієнтації на партнера не виявлено у нашій групі досліджуваних.

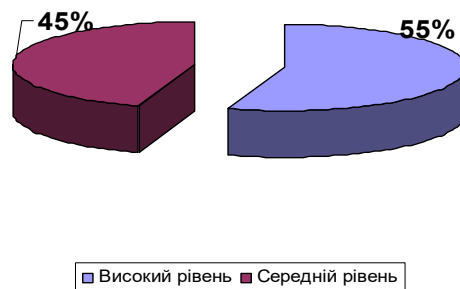

Рис. 2. Відсотковий розподіл рівня орієнтації на партнера

За шкалою «Орієнтація на адекватність сприймання і розуміння партнера» високий рівень властивий 40% досліджуваних. Це характеризується високим рівнем орієнтації в ситуації спілкування, адекватною самооцінкою та оцінкою інших. Досліджувани легко розуміють підтекст спілкування, емоційний стан партнера, уміють керувати обставинами спілкування, достатньо аналізують свою і чужу поведінку.

Середній рівень у орієнтації на адекватність розуміння і сприймання партнера притаманний більшості, а саме 60% досліджуваних. Вони характеризуються недостатнім умінням аналізувати власну поведінку і поведінку партнера, слабким самоконтролем, іноді неадекватною самооцінкою. Відсоткові показники цієї шкали відображено у діаграмі (рис. 3).

Рис. 3. Відсотковий розподіл шкали «Орієнтація на адекватність сприймання і розуміння партнера»

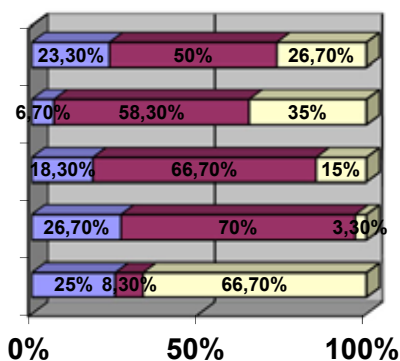
За шкалою «Орієнтація на досягнення компромісу» високий рівень властивий 41,7% досліджуваних. Такі люди легко йдуть на поступки, сприймають і прислухаються до думки партнера, а не лише нав'язують свою, сприймають та прислухаються до іншої точки зору.

Середній рівень властивий для 58,3% досліджуваних. Їм притаманна стриманість, розуміння інших людей. Вони здатні на компроміс, проте не в усіх ситуаціях. Схильні до конфліктних ситуацій, проте в більшості випадків уникають їх (графічно результати представлено на рис. 4).

Рис. 4. Відсотковий розподіл значень за шкалою «Орієнтація на досягнення компромісу»

За методикою «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В. Бойком нами було отримано такі результати (рис. 5):

	25%	26,70%	18,30%	6,70%	23,30%
■ Високий рівень	25%	26,70%	18,30%	6,70%	23,30%
■ Середній рівень	8,30%	70%	66,70%	58,30%	50%
■ Низький рівень	66,70%	3,30%	15%	35%	26,70%

Рис. 5. Відсотковий розподіл даних за методикою «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В. Бойком»

На рис. 5. зображено, що для 8,3% досліджуваних характерний середній рівень за шкалою «Невміння управляти емоціями, дозувати їх», тобто вони правильно реагують на ситуації, дозують свої емоції, не є надто імпульсивними та контролюють свої емоції під час комунікативної взаємодії. Низький рівень виявлено у 66,7% досліджуваних, а це означає, що вони контролюють свої емоції, проте не у всіх ситуаціях. Загалом, спілкування є спокійним, стриманим, проте вони схильні до конфліктних ситуацій. Для 25% досліджуваних характерний високий рівень прояву вищевказаної характеристики. Ці досліджувані є імпульсивними, нестриманими. Часто є ініціаторами конфліктних ситуацій.

За шкалою «Неадекватний прояв емоцій» у 3,3% досліджуваних виявлено низький рівень, у 70% досліджуваних – середній рівень. Високий рівень характерний для 26,7% досліджуваних.

За шкалою «Негнучкість, нерозвиненість, невиразність емоцій» низький рівень виявлено у 15% досліджуваних, у 66,7% досліджуваних переважає середній рівень прояву вказаних властивостей, а високий рівень діагностовано у 18,3% досліджуваних.

За шкалою «Домінування негативних емоцій» у 35% досліджуваних виявлено низький рівень. Це

означає, що досліджуваним притаманні позитивні емоції, вони намагаються не використовувати негативних емоцій у повсякденних міжособистісних взаємодіях. Середній рівень властивий 58,3% досліджуваним. Такі досліджувані використовують частіше позитивні емоції, проте залежно від ситуації можуть виникати також негативні. Високий рівень домінування негативних емоцій спостерігається у 6,7% досліджуваних. Респонденти у своїх комунікативних взаємодіях часто використовують негативні емоції, що заважає ефективному спілкуванню у повсякденному житті.

Щодо шкали «Небажання зблизитися з людьми на емоційній основі», то можна зазначити, що у 26,7% досліджуваних діагностовано низький рівень. Середній рівень спостерігається у 50% досліджуваних. Високий рівень характерний для 23,3% респондентів.

Цікавим для пояснення механізмів комунікативної діяльності нам видається приписування відповідальності людиною собі або зовнішнім обставинам. З цією метою нами використано опитувальник для дослідження локусу контролю Д. Роттера. За результатами діагностики у 26,7% досліджуваних виявлено екстернальний локус контролю. Такі досліджувані вважають, що події, які відбуваються із ними, є результатом дії зовнішніх сил, інших людей. Для цих людей характерні такі особливості: неохочність до самокритики і самовдосконалення, гостре відчуття соціальної ситуації, зміни в ній. На їхню думку, у діяльності більшу вагу мають зовнішні обставини, вони схильні до тривожності, прислухаються до чужої думки. Щодо міжособистісних комунікативних взаємодій, то досліджувані із екстернальним локусом контролю характеризуються більшою конформністю, схильністю до маніпуляцій, вони більш поступливі і чуттєві до чужої думки й оцінок інших.

Інтернальний локус контролю характерний для 73,3% досліджуваних. Вони інтерпретують значимі події як результат своєї власної діяльності. Для цих людей характерна віра у свої сили, задоволеність спілкуванням з іншими. Вони є відповідальними, витривалими, послідовними, емоційно стабільними. Такі люди вирізняються певною категоричністю у своїх поглядах і можуть бути недостатньо сприйнятливими для партнера по міжособистісній комунікації. Графічно результати розподілу екстернального та інтернального локусу контролю представлено на рис. 6.

Рис. 6. Відсотковий розподіл локусу контролю

Наступною у дослідженні нами використано методику «Тест комунікативних умінь Л. Міхельсона». Визначивши рівень комунікативної компетентності і якості сформованості основних комунікативних умінь, нами виявлено, що у 86,7% досліджуваних переважає компетентний спосіб спілкування. Тобто, вони вміло використовують засоби спілкування, контролюють комунікативний процес, уміло вирішують конфліктні ситуації, що виникають у комунікативному процесі. Досліджувані, яким притаманний компетентний спосіб спілкування, є емпатійними, вміють підтримати розмову та є цікавими співрозмовниками.

Залежний спосіб спілкування діагностовано у 13,3% досліджуваних. Такі досліджувані мають свою думку, проте часто залежні від думок інших і не здатні відстоювати свою позицію. Вони схильні до конфліктів, вважають себе ініціаторами конфліктних ситуацій.

На наступному етапі дослідження проведено вторинне статистичне опрацювання результатів. Тому з метою надання комплексного характеру досліджуваному психологічному явищу було застосовано кореляційний аналіз, що ґрунтується на врахуванні взаємозв'язків між окремими психологічними показниками.

Для визначення статистичних зв'язків між показниками комунікативної діяльності, обчислено кореляційну матрицю та проведено якісний аналіз значущих кореляційних зв'язків.

У кореляційну матрицю включено показники тільки тих методик, які мають статистично значущі зв'язки ($p < 0,05$, $p < 0,01$).

Значущі кореляційні зв'язки виявлено між фактором «Рівень загальної гармонійності комунікативних орієнтацій» та «Орієнтація на прийняття партнера» ($r = 0,71$; $p < 0,01$), фактором «Орієнтація на адекватність і сприйняття розуміння партнера» ($r = 0,76$; $p < 0,01$), фактором «Орієнтація на досягнення компромісу» ($r = 0,55$; $p < 0,01$).

Позитивні кореляційні зв'язки виявлено також між факторами:

– «Орієнтація на досягнення компромісу» та «Орієнтація на прийняття партнера» ($r = 0,28$; $p < 0,01$), «Орієнтація на адекватність сприйняття і розуміння партнера» ($r = 0,38$; $p < 0,01$). Тобто, якщо досліджуваний буде орієнтований на досягнення компромісу, то і буде приймати партнера по спілкуванню, а також адекватно його сприймати і розуміти. Отже, зі збільшенням показника одного фактора, буде збільшуватись показник іншого.

– «Небажання зблизитись з людьми на емоційній основі» та «Орієнтація на адекватність сприйняття і розуміння партнера» ($r = 0,40$; $p < 0,01$), «Орієнтація на досягнення компромісу» ($r = 0,24$; $p < 0,01$), «Загальна гармонійність комунікативних орієнтацій» ($r = 0,40$; $p < 0,01$).

«Залежний тип спілкування» та «Домінування негативних емоцій» ($r = 0,20$; $p < 0,05$). Тобто, якщо досліджуваний є залежним від партнера у спілкуванні на якого впливають інші та маніпулюють ним,

то у його комунікативній взаємодії будуть переживати негативні емоції. Отже, чим вищий показник залежності, тим вищим буде показник домінування негативних емоцій.

– «Компетентний тип спілкування» та «Орієнтація на адекватність сприйняття і розуміння партнера» ($r = 0,21$; $p < 0,05$), «Орієнтація на досягнення компромісу» ($r = 0,23$; $p < 0,05$), «Загальна гармонійність комунікативних орієнтацій» ($r = 0,23$; $p < 0,05$). Отже, якщо досліджуваний є компетентним то він буде адекватно сприймати і розуміти партнера, уникатиме конфліктних ситуацій і буде шукати компроміс у таких ситуаціях та буде гармонійно орієнтований на комунікативну взаємодію. Чим більшим буде показник компетентності, тим більшими будуть показники факторів з якими він корелює.

– «Локус контролю» та «Небажання зблизитись з людьми на емоційній основі» ($r = 0,25$; $p < 0,05$).

Значущий кореляційний зв'язок з від'ємним значенням виявлено між факторами «Агресивний тип спілкування» і «Компетентний тип спілкування» ($r = -0,29$; $p < 0,05$).

Результати кореляційного аналізу засвідчили, що регуляторами комунікативної діяльності є високі показники комунікативного контролю, локус контролю, орієнтації на прийняття і розуміння партнера, орієнтації на досягнення компромісу.

З метою встановлення основних індивідуально-психологічних регуляторів комунікативної діяльності особистості було проведено факторний аналіз результатів дослідження 60 студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи.

За результатами факторизації методом головних компонент (Principal Components) із наступним варімакс-обертанням (Varimax) матриці психологічних шкал (змінних) було виділено 2 фактори, достатня кількість яких підтверджується статистичною значущістю (Sig.) (p (Sig.) $> 0,001$).

До першого фактору з найбільшою факторною вагою увійшли такі показники:

– комунікативний контроль, який визначається як певний набір обмежень, які здатний накладати індивід на себе в ході міжособистісної комунікативної взаємодії. Тобто людина контролює тією чи іншою мірою свої вчинки, слова. Поведінка її є також контрольованою, використовує офіційну манеру звертання, і вміє правильно переривати розмову;

– мотиваційні орієнтації у міжособистісному спілкуванні, які свідчать про те, що досліджувані здатні адекватно сприймати свого партнера у міжособистісних комунікаціях, приймають його думки і погляди, розуміють його. Вони налаштовані на досягнення компромісу у конфліктних ситуаціях, але в більшості випадків стараються не створювати таких ситуацій, уникають конфліктів;

– інтернальний локус контролю особистості, що виявляє приписування успіхів і невдач внутрішнім чинникам, відповідальність досліджуваних за власні вчинки, ефективність у комунікативній взаємодії, активність, рішучість, впевненість

у собі, принциповість в міжособистісних відносинах.

Отже, змістовно узагальнюючи компоненти, які увійшли до першого фактору, ми інтерпретуємо його як мотиваційний фактор.

Другий фактор визначається такими показниками:

– невміння керувати емоціями, що характеризується нестійким контролем власних емоцій під час міжособистісних комунікативних взаємодій, значною імпульсивністю;

– негнучкість, невиразність емоцій, що виявляється у невиразному прояві емоцій у ході комунікативної діяльності, стійкістю емоцій у конкретній ситуації;

– домінування негативних емоцій, що уможливорює стверджувати про неправильний розподіл власних емоцій і часте використання у комунікативній взаємодії саме негативних емоцій, що, зазвичай, призводить до виникнення конфліктних ситуацій;

– небажання зближатись із людьми на емоційній основі, що характеризує відсутність бажання емоційно спілкуватися із людьми, зблизитися з ними саме на емоційному рівні. Відсутність прояву емпатійності та розуміння під час комунікативного процесу.

Змінні, що увійшли до другого фактору, уможливають визначити його як емоційний фактор. Так, як компоненти емоційного фактору представлено з від'ємним значенням, то у характеристиці індивідуально-психологічних регуляторів комунікативної діяльності особистості нами використовуватиметься їх протилежне (позитивне) значення.

Висновки. Результати експериментального дослідження уможливили об'єднання індивідуально-психологічних регуляторів комунікативної діяльності здобувачів вищої освіти у два фактори, що названі нами як мотиваційний та емоційний. Відтак, основними індивідуально-психологічними регуляторами комунікативної діяльності майбутніх фахівців є високий рівень комунікативного контролю, інтернальний локус контролю, орієнтації на прийняття і розуміння партнера, орієнтації на досягнення компромісу, вміння керувати емоціями, домінування позитивних емоцій та бажання зближатись з людьми на емоційній основі.

Перспективою подальшого дослідження виступає вивчення індивідуально-психологічних особливостей комунікативної діяльності на різних етапах професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 383 с.
2. Гончарук Н.М. Психологічна структура комунікації : науково-методологічний аспект. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2021. Вип. 53. С. 78–101. URL: <http://journals.urau.com/index.php/2227-6246/article/view/237880>
3. Гончарук Н.М., Онуфрієва Л.А. Психологічний аналіз рівнів побудови комунікативних дій. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика*. 2018. Вип. 24(1). С. 97–117. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-97-117>
4. Дегтярова Г.С., Руденко Л.А. Теоретичні та методичні основи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навчально-методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2010. 192 с.
5. Корніяк О.М. Вивчення комунікативної компетентності в контексті професійного самоздійснення викладача вищої школи. *Медична психологія*. 2017. Т.12, № 2. С. 14–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2017_12_2_6
6. Лосієвська О.Г. Психологічні засади розвитку комунікативних компетенцій професіоналізму майбутнього фахівця гуманітарного профілю : монографія. Київ : ПВТП «LAT&K», 2020. 320 с.
7. Орбан-Лембрик Л. Психологія професійної комунікації : монографія. Чернівці : Книги, 2009. 528 с.
8. Рабецька Н.Л. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери у професійній підготовці. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2018. 22 с.
9. Руденко Л.А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : монографія. Львів : Піраміда, 2015. 343 с.
10. Улунова А.Є. Психологія розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти : дис....д-ра. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 561 с.